

Politik Bilim

Eskişehir Yazılarının Anımsattığı Sorular...

Aykut Göker

<http://www.inovasyon.org>; hagoker@tmail.com

**Başbakan memleketi *demir ağlarla ördüğünü(!)* söylemiş.
Bunu duyunca ne hikmetse benim aklıma da ortasından tren geçen bir kent geldi...**

Son yıllarda gazetelerde, yeniden üretilen bir kent ve o kenti yeniden üreterek, yaşadıkları büyük kentlerin âdeta boğduğu başka kentliler için bir çekim merkezi hâline getiren belediye başkanı hakkında neredeyse yüzlerce yazı yayımlandığının siz de farkındasınızdır. Evet, o kent, o kentli olmakla övündüğüm Eskişehir; Belediye Başkanı da sınıf arkadaşı olduğum için onur duyduğum Yılmaz Büyükerşen...

Ama o kentle ilgili her yazıyı okuyuşumda kafama üşüşen sorular insanı rahat bırakmıyor ki, yazılanların keyfini çıkarayım. İşte o sorulardan biri: Eskişehir'i ziyaret eden diğer kentliler acaba o kentin, genç Cumhuriyet'in önemli sanayi merkezlerinden biri olduğunun ve o dönemdeki sanayi atılımına tanıklık ettiğinin farkındalar mı? Belki ziyaretçiler, kentin ortasında birdenbire karşlarına çıkan eski fabrika bacaları çevresinde, o bacaların simgelediği onurlu bir geçmişe duyulan saygıyla, onların tarihini yok etmeden yaratılmış yaşam alanlarını gördükçe kentin önemli bir sanayi geçmişi olduğunun da farkına varıyorlardır. Belki de, neredeyse her an kentin ortasından geçen ya da göklerinde dolanan makinalardan, trenler ve uçaklardan, o kentte bir farklılık olduğunu düşünüyorlardır.

Gerçekten de o kent, genç Cumhuriyet'in sanayideki atılımının önemli bir merkeziydi. Acaba böyle bir misyonu yüklenmesinde, 1894 yılında, buharlı lokomotif ve vagon tamiri için, Almanlar tarafından kurulan Anadolu-Osmanlı Kumpanyası adlı küçük bir atölyenin o kentte bulunmasının rolü olmuş muydu? Hani, İsmet Paşa'nın anılarında: "*İlk esaslı vazifem orduyu hazırlamaktı. Muhtelif depolarda kamaları alınmış, boru halinde bulduğum topların kamalarını Eskişehir Demiryol Atölyesinde yaptırdım ve Sakarya'da kullandım*" dediği ve daha sonra '[Devlet Demiryolları] Cer Atölyesi' olarak anılan atölye... Bunu bilemem ama, o atölyenin, Cumhuriyet Türkiye'si'nin ilk sanayi bilgi ve deneyimini edindiği merkezlerden biri olduğu kesin.

Sonra 1926 yılında kurulan Hava İkmal Bakım Merkezi var. Adı 'bakım merkezi' ama, onun da, kuruluşundan hemen sonra, o dönemlerde Hava Kuvvetleri'nce kullanılan uçakların hemen hemen bütün parçalarının imal edilebileceği teknik imkânlarla donatılmış bir fabrikaya dönüştüğünü unutmayın. 1933 sonunda açılan Şeker Fabrikası var... O da yalnızca bir şeker fabrikası değil. Onun da daha baştan, neredeyse fabrikanın bütün makinalarını yeniden imal etmeye yarayacak bir tezgâh yeteneğiyle donatılmasının öngörüldüğü bir makina bakım atölyesi var! Dahası, modern tarım teknikleriyle, modern tarım girdileriyle, fabrikanın çiftliğinde özel olarak üretilen pancar tohumuyla, modern besicilikle çiftçileri tanıştıran; çiftçiyi sanayi ile tanıştıran çok amaçlı bir merkez...

Sonra ne oldu dersiniz... 1940'lı yılların sonlarından başlayarak, önce, Hava İkmal Bakım Merkezi'ndeki muhteşem tezgâhların üstü brandalarla örtüldü. Dökümhanesi, komutanlar gelip gidene anı olarak versinler diye, masa üstüne konacak jet uçağı modellerinin dökümüne tahsis edildi. Çünkü zaman Marshall Plânı zamanı... Sonra, yine aynı plân sayesinde Türkiye demiryolculuktan vazgeçti... Ama Şeker Fabrikası o dönemde de ayakta kaldı. Çünkü, onun misyonu ülkeye biçilen role uygundu. Marshall Plânı'na dayanarak Türkiye'ye yapılan yardımlar, ülkenin modern bir tarım ülkesi olması öngörüsü üzerine kurgulanmıştı. Tarım

makinalaştırılmalı; modern tarım girdilerinin kullanılması yaygınlaştırılmalıydı. Diğer şeker fabrikaları gibi Eskişehir'deki de bu misyon için yararlanılabilecek çok iyi bir yerel imkândı. Şeker fabrikaları Demokrat Parti'nin de göz bebeği olmaya devam etti. Konuyu daha fazla uzatmadan bu üç fabrikadan bugüne nasıl bir miras, nasıl bir bilgi ve deneyim birikimi kaldı, onu söyleyeyim, diyecektim ama, sözün gerisi haftaya kaldı.

CBT. 31 Ağustos 2012